

SAMLAREN

TIDSKRIFT
FÖR
SVENSK LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 11

1930

UPPSALA 1931

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1931
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

UNDERSÖKNINGAR RÖRANDE DET INBÖRDES FÖRHÅLLET MELLAN DE S. K. EUFEMIAVISORNA.

AV

ERIK NOREEN.

INLEDNING.

Ingen läsare av »Eufemiavisorna» kan undgå att lägga märke till de många ordagranna överensstämmelserna mellan de tre dikterna. Om antalet, graden och arten av dessa likheter har det emellertid hittills varit omöjligt att bilda sig en klar föreställning, enär användbara texter saknats. Denna brist är numera avhjälpt för Flores och Blanzeflor (Fl) och Hertig Fredrik av Normandie (Fr) genom Svenska Fornskriftsällskapets nya kritiska upplagor, och sedan jag redigerat en kritisk text även av Herr Ivan (Iv), vilken torde föreligga i tryck inom en icke alltför avlägsen framtid, har jag här nedan sökt åstadkomma en något så när uttömmande förteckning över parallellställen i de tre dikterna. I två av de förnämsta bidragen från senare år till forskningen rörande dessa dikter (August Lütjens, Herzog Friedrich von der Normandie 1912, s. 23 f.; Alfred Nordfelt, En svensk riddardikt och dess original, Studier i modern språkvetenskap 7, 1920, s. 122 f.) har det med rätta antytts, att en dylik sammanställning borde företas som bidrag till ett närmare fastställande av dikternas inbördes förhållande. Jag tror att vissa slutsatser av vikt kunna dragas av min sammanställning, men frånsatt detta har den ett otvivelaktigt intresse som bidrag till en stilistisk karakteristik av våra äldsta världsliga dikter. Dessutom kan den hjälpa oss att mäta det inflytande, »Eufemiavisorna» utövat på senare diktning i Sverige.

Man finner lätt att materialsamlingen nedan innehåller två rätt olika typer av paralleller, ehuru någon skarp gräns mellan dem icke kan dras. Den ena utgöres av de i regeln innehållsfattiga »schablonerna», t. ex.

badhe stora ok swa sma Fr 160, Fl 1116;
 badhæ arme ok swa rikæ Fr 1499, Fl 232 etc.;
 wilin j höræ hwat han giördhe Fr 2661, Iv 6270 etc.

Som ren »schablon» kan också betraktas ett formelbundet uttryck för en icke individualiserad, ständigt återkommande situation, t. ex.

arla om morghin dagh var liws
 — — — — — — — thet hws Fl 645 f. o. s. v.;

ther the herra satho saman
 the kalzadho mankt ok giordho them gaman Fr 1087 f. o. s. v.

Episka schabloner av denna typ äro ju särskilt välbekanta från balladen:

N. N. sveper sitt huvud i skinn,
 så gångar han sig för konungen sin.

Till de egentliga schablonerna kan man ofta påvisa motsvarigheter i andra fornsvenska dikter, t. ex. Erikskrönikan (EK) och Konung Alexander (Al), och de visa sig i rätt betydande utsträckning vara överflyttade från tyskan.

Den andra typen kan åskådliggöras genom följande exempel:

han atte ey barn j werldinne flere,
 thy ælskade han hona thæs mere Fr 1529 f.
 han atte barn ij værdine ey flere,
 thy var hans skæmptan at hæne mere Iv 4805 f.;

en krona aff gull ower henne haar,
 rike stenæ ther j war Fr 357 f.
 een krona aff gul var ower hæna haar,
 rike stena innan hæne vaar Iv 1869 f.

Här är det fråga om så individuella situationer att rent plagiat från den ena till den andra dikten måste antas. Jag kallar denna typ »imitation».

I den följande materialsamlingen har jag bemödat mig att få med alla parallellställena, där likheten verkligen är slående, men utslutit alla, där likheten är så vag att tillfälligheter haft stort spel-

rum. Blott på en punkt har jag av särskilda skäl tagit med något mer (paralleller Fredrik-Flores). För att belysa schablonernas historia har jag anfört parallellställen från EK och Al, ävensom från den medelhögtyska epiken, i den mån jag utan en systematisk excerpering funnit sådana. Rolf Pipping har redan i sin storartat rikhaltiga Kommentar till Erikskrönikan (s. 762) framhållit, att de formelaktiga uttrycken i Ivan »i allmänhet icke ha någon motsvarighet i den fra. eller isl. texten», utan att troligen »den tyska formelstilen varit mönstret för den svenska».

PARALLELLSAMLING.

Textens lydelse och versnumreringen äro i enlighet med E. Olsons upplaga av Flores, min av Fredrik samt min ännu blott delvis tryckta av Ivan.

A. Paralleller Fredrik - Ivan - Flores.

1. the hwiltos ther then sama nath;
om morghonen ridho the thæden brat Fr 1403 f.;
the lagho ther the sama nat;
om morghonin ridhu the thædhan brat Iv 5303 f.;
the hwiltis ther the sama nat;
om morghonin foro the thædhan brat Fl 739 f.

Något mer avvikande:

wi ridhom war wægh thæden brath
och kommom æn om samma nath Fr 1477 f.;
got herbærghe hafdhe han the nat;
om morghonin reedh han thædhan brat Iv 687 f.;
iak vil nu hædhan ridha braat,
gudh gifui idher, iomfrugha, godha naat. Iv 3051 f.;
herra Iwan faar nu hædhan braat;
the fatig frughur som honum var iaat Iv 5241 f.;
herra Iwan far nu thæden brat
badhe om dagh ok swa om nat Iv 5273 f.;
thær han hafdhe lighat the nat
ok redh om morghonin thædhan brat Iv 5417 f.

Jfr även:

ther hwilto the sik the sama nat;
Candaulus sagdhæ om morghonin brat Al 8559 f.

2. ther the herra satho saman,
 the kalzadhø mankt ok giordho them gaman Fr 1087 f.;
 the lagho lenghe a daghen saman,
 kalzadhø mankt och giordo them gaman Fr 2159 f.;
 the iomfrughor ridha nu badhe saman,
 the kalzadhø mankt ok giordho thøm gaman Iv 4313 f.;
 the kalzadhø mangt ok giordho them gaman,
 tha the ridhu til husit saman Iv 6307 f.;
 the kalzadhø marght ok giordhe sik gaman
 then qwæld the sato [ther til] saman Fl 643 f.;
 tha the ena stund hafdhø varith saman,
 the kalzadhø markt ok giordho sik gaman Fl 1497 f.

Något mer avvikande:

ther til høfuizlikt kalz och gaman
 then qwældh the satho saman Fr 1301 f.;
 the kalzadhø mæden the satho saman
 then qwæld och hafdhø høffuelik gaman Fr 2743 f.:
 thæn riddare ok iomfru kalzadhø saman
 ok giordhe thøm badhe glædhi ok gaman Iv 1927 f.

3. arllæ om morghon dager war lius
 han ridher sik enæ aff thet hws Fr 83 f.;
 arlla om morghon dagher war liws
 tha kom een vaghn fore thet hws Fr 1485 f.;
 arla om morghonin dagher var liws
 konung Artws reedh tha fore thet hws Iv 1833 f.
 arla om morghin dagh var liws
 (tha) øptis vtan fore thet hws Fl 645 f.

Något mer avvikande:

then annan morghon dagher war lius
 tha kom ther ridhande for thet hws Fr 2973 f.;
 then annan morghin (tha) dagher var liws
 Klares ganger til thet hws Fl 1559 f.;
 ther var arla quælder ok dagher liws
 tha iak kom ridhande til thet hws Iv 181 f.;
 han la the nat til dagher var liws,
 tha kom een prester fore thet hws Iv 3269 f.;
 arla om morghonin dagher var liws
 the iomfrw var til hæsten fws Iv 4233 f.;
 han far tha arla wt aff thet hws
 om morghins stund før dagher var liws Iv 6059 f.

Jfr vidare C: 6 samt:

arla vm morgonen daghin kom EK 1422

och R. Pippings anm. till denna vers i kommentaren. Liknande tidsbestämningar som inledning äro vanliga i tyskan, t. ex.

des morgens dô der tac ûf gie Wigalois 114: 26.

Andra exempel anföras av J. Wiegand, Stilistische Untersuchungen zum König Rother, 1904, s. 82.

4. stak tha hwar annan swa fast
at thet alt j stykke brast Fr 1835 f.;
hwar thera slo annan swa fast
at elder aff thera hiælme brast Iv 725 f.;
ok slo herra Iwan tha swa fast
at skiolden al ij stykke brast Iv 3435 f.;
hwar thera stak hin annan swa fast
at thera glauia ij stykke brast Iv 5523 f.;
huar thera stak hin annan fast
swa at thera glæfuior ij stykke brast Fl 1915 f.

Något mer avvikande:

waar ørs the sprungo tha wæl fast,
min glaffuix a hans hiælme brast Iv 491 f.;
han hugger Flores nu swa fast
thet fiærdha delin aff hans hiælme brast Fl 1943 f.

Jfr:

hertogh Eriks stook slo man swa fast
at ther eth stykke wt aff brast EK 3952 f.

Från tyskan jfr t. ex. Orendel 1999 ff.:

Zuo samen si dô gestâchen
ir bêder sper si zerbrâchen,
— — — — —
si sluogen ûf einander
daz diu fiurinen flammen
stubent ûf dem felde.

5. (fördhe ther then litzlæ dwærgh)
ther høgghæ peninga ware wærdh Fr 175 f.;
(the toko tha til thera swærdh)
ther høgghæ pæninga varo wærdh Iv 723 f.;
(the rykto thera godho swærdh)
ther høggha pæninga varo wærdh Fl 1917 f.;
(han hafdhe ij hand eet draghith swærdh)
(margha) høggha pæninga var thet wærdh Fl 1625 f.

Jämför nedan B: 25.

6. hwo ther kom effter gull och haffuæ
 han foor thæden medh rikæ gaffuæ Fr 3083 f.;
 hwa ther var komin æpter goz ok hafua
 the foro thædhan medh rika gafua Iv 1639 f.;
 hwa thiit var komin om goz æller hafuor
 han foor thædhan medh rika gafuor Fl 2089 f.
7. man skipadhe thøm alla nadhæ
 aff wildiwr och tamma badhæ Fr 379 f.;
 man skop honum ther ræth allæ nadhæ
 til dryk ok æta badhe Fr 405 f.;
 och allæ handa nadhæ
 til dryk och ætæ badhæ Fr 1129 f.;
 man skop them allæ nadhæ
 til dryk och ætendh badhæ Fr 1299 f.;
 j ærin wæl kompne badhæ;
 han skipade os ræth alla nadhæ Fr 1481 f.;
 til dryk och ætændh badhæ
 hafdho the allæ nadhæ Fr 1793 f.;
 ther the haffdo allæ nadhæ
 til dryk och ætændh badhæ Fr 3077 f.;
 han skipadhe hænne ræt alla nadhe
 til dryk ok ætan badhe Iv 4227 f.;
 man skipadhe them alla nadhe
 til dryk ok æta badhe Iv 6015 f.;
 ther var ympninga alla nadhe
 til dryk ok ætan badhe Fl 601 f.;
 hon skop honom alla nadhe
 til æta ok drikka badhe Fl 823 f.;
 man skipadhe them (ræt) alla nadhe
 til æta ok drikkan badhe Fl 885 f.

Något mer avvikande:

vi giordhom hans vilia ok lotom han radha;
 han skipade os ræt alla nadhe,
 badhe vilt ok tampt ok alzkyns kost Iv 229 ff.

Jfr vidare:

ok skop them alla handa nadhe Al 1266;
 the fingo ther ræt alla nadha
 til dryk ok swa til ætan badhe Al 3857 f.

8. os dugher ey ther effter langa
 ther wi moghom aldrik ater fanga Fr 1397 f.;

huath hiælper idher ther æpter langa
 thet ij maghin aldrigh ater fanga Iv 1229 f.;
 min son lath tik ey æpther henna langa
 thy thu mat hona aldrigh ather fanga Fl 471 f.;
 tho at idher mykith æpter han langa
 ij maghin ey han tho ather fanga Iv 1157 f.

9. badhe stora ok swa sma Fr 160, Fl 1116;
 badhe større ok swa smærræ Iv 5088.

En av de vanligaste tyska schablonerna:

beide grôz unde klein,

Herzog Ernst 2238, Orendel 1215 etc. etc. (se t. ex. Wiegand, a. a. s. 53). Fr 856 har dessutom ännu närmare tyskan:

(j gull och ædlæ stenæ)
 badhæ storæ och klenæ.

Om det tyska schablonrimmet *gesteine: kleine* se Wiegand s. 111.
 Jfr vidare:

badhe thet støre (stora) ok swa thet sma EK 1641;
 badhe stort ok swa lit Al 4640.

10. badhæ arme och swa rikæ Fr 1499, 2996, 3108, 3130, Fl 232;
 badhe mot arma ok swa mot rika Fr 3178;
 badhe for arma ok swa (for) rika Fl 1882;
 och wæmptis badhe arme och rikæ Fr 571;
 tha mælte armæ ok swa rika Iv 5627.

Likaledes en av de vanligaste tyska schablonerna: »[nû sprâchen s' alle gelîche,] bête arm und rîche» Armer Heinrich 1520, »arme unde rîche» Hartmann, Erec 1303, 6526 o. s. v., »armen unde rîchen» Münchener Oswald 3206, o. s. v. se vidare A. E. Berger, Orendel, Bonn 1888, s. 166, Wiegand s. 53. — Jfr vidare:

— — — badhe arm(e) ok riik Al 355, 3806;
 — — — badhe fatighe ok riik Al 8.

11. en swen, han giorde som han badh Fr 626;
 swenin giordhe som han badh Iv 644, Fl 1591.

Rimmet är i alla tre fallen *ij stadh*.

12. som j maghen her nw høræ Fr 2272;
 [the frugha swaradhe] som ij maghin høræ Iv 2673 etc. etc.;
 [ok ther a skrifua] som ij maghin høræ Fl 342.
13. tha mælte han ok sagdhe swa.

En av de vanligaste schablonerna (t. ex. Fr 184, Iv 794, Fl 1542).
Rimordet brukar vara *sa*.

14. j thet bætztæ gull man matte finnæ Fr 943;
the wænistæ man matte j landit finnæ Fr 1932;
thy rikaste ther man matte finnæ Iv 1862;
the vænasta ther man matte finna Fl 100;
the vænasta (ther) man ma (æ) finna Fl 1032, 1722;
the stolzasto jomffrw man ma finne Fl 1038.

Jfr även t. ex.:

the bæsta iak hafuer hørt sighia fra Fl 1716.

15. iach wil thet ther medh ændæ;
Gudh os sinæ nadher sændæ Fr 3303 f. ;
nu ær thæsse book til ændæ;
Gudh os sina nadher sændæ Iv 6441 f. ;
nu hafuer thenne saghan ænda;
Gudh os sina nadher sændæ Fl 2181 f.

Liknande i tyskan:

hie hât daz buoch ein ende;
got uns sîn gnâde sende Laurin A 1593 f.

och tämligen likt Orendel 3892. Jfr de fornorska avslutningsfraser
som anföras E. Noreen, Den norsk-isländska poesien s. 312.

B. *Paralleller Fredrik - Ivan.*

1. hwar then tiidh han skulde han see
hans hiærtæ matte aff gledi lee Fr 1345 f. ;
thy at huan thæn tima the han see
tha ma thera hiærta aff glædhi lee Iv 2557 f.

Till stället i Iv finns ingen motsvarighet i de franska och isländska
texterna. Att »hjærtat ler» är en vanlig fras i medelhögtysk poesi
(»dîn herze erlache» Wolfram, Titurel 129:1; se f. ö. ordböckerna).
Jfr f. ö. R. Pipping, Kommentar till EK, v. 3508 och Al 5880:

at man matte ij sit hiærta lee.

2. tha herra Frederik Tidonas kende
han genæst moth honum rende Fr 1745 f. ;
thet första herra Iwan Kæyæ kände
swa hærdhelika han moot honum rænde Iv 1747 f.

Jfr även Fr 575 f.

3. man haffuer ey wænare hws æn seeth
wtan Mons Gebell the widhæ haffua leth Fr 443 f.;
the wiit om werldenæ haffua leet
eth rikare hoff haffua the ey set Iv 1641 f.

Jfr vidare:

huath han hafdhe fõrra aff værlidinne leet
hænna lika hafdhe han ey seet Iv 679 f.;
swa at men sagdo som wiit hawa farit
— — — — —
the haffdo ey seet eth wænare hooff EK 1816 ff.

4. iach giffuer idher eth fingergull
ther prisat ær for dygder full Fr 891 f.;
jach giffuer idher her eth finger gull;
ther ær j en sten aff dygdom full Iv 2037 f.;
the iomfrw var medh dygdhom ful,
hon gaff honum eet fingergul Iv 843 f.
5. tafflith halfft aff robiin
swa røth som soll om morgon skiin Fr 435 f.;
och ther til fyræ robiin
jæm wæn (saa røde G) som sooll om morgon skiin Fr 3015 f.;
wnder hanom fyra robiin
swa rødhe oc skære som solen skiin Iv 405 f.

Jfr även:

knappin var aff karbunkel steen
liws som sool ij myrkiir skeen Fl 311 f.;
owan a hænne een karbunkil steen
swa liws som solin wænast sken Fl 1011 f.

6. och lethæ nw j allæ stadha
— — — — —
hwat the lethæ wte eller jnne
the matte [tho] han ey finnæ Fr 2095 ff.;
ok letto hans ij alla stadha
badhe vte ok inne;
the matto han tho ey finna Iv 884 ff.

Jfr nr 7.

7. the letto — — —
— — — — —

badhæ mere och minnæ,
 thok matto the han ey finnæ Fr 2067 ff.;
 the lette badhæ mer och minnæ
 och matte honum hwargen finnæ Iv 2193 f.

Jfr mht. »minre noch mêre», t. ex. Erec 841, samt:

badhe meer oc swa minna Al 10378;
 hwarte meer æller minna Al 4764;
 swa then mera som then minna Al 3994;
 badhe minna ok swa mere Al 422;
 badhe the mindre ok the mere Al 710.

Jfr 6 och 8.

8. the letto ther j allæ wra
 och om the sengh ther hon (han) j laa Fr 2067 f.;
 the letto thet hws ij alla vra
 ok om the sæng ther han ij laa Iv 935 f.
 9. hwat the mælte eller (ok) hwat the giørdho,
 herra Frederik thet swa gørlæ hørde Fr 2657 f.;
 hwath the mæltø ok hwath the giørdho,
 herra Iwan thet sa gørla hørde Iv 967 f.;
 hwat han qwadh ok hwat han giørdhe,
 the iomfrua thet swa gørla hørde Iv 4189 f.
 10. en krona aff gull ower henne haar,
 rike stenæ ther j war Fr 357 f.;
 een krona aff gul var ower hænna haar,
 rike stena innan hænne vaar Iv 1869 f.
 11. margahanda rikæ tingh
 ther lagho aldra wegnæ omkringh
 ther (man) ma aff gull och silke gøra,
 thet later idher boken høræ Fr 2165 ff.;
 aldra handa dyre thing
 la ther alla væghna om kring,
 ther ma aff gul ok silke gøra,
 thet maghin ij hær ij bokinne høræ Iv 4571 ff.
- Jfr:
- thet hws var alla væghna om kring
 medh blial, ballakind ok rika thing Iv 1851 f.
12. och latha them badhæ stekæ och siwda
 om the ey gøra hwat wi biudhæ Fr 779 f.;
 tha hetæ the os badhæ stekæ och siuda
 om wi ey gøra hwat the biuda Iv 4725 f.

13. han atte ey barn j werldinne flere,
thy ælskade han hona thæs mere Fr 1529 f.;
han atte barn ij værlidine ey flere,
thy var hans skæmpant at hænne mere Iv 4805 f.

14. aff the riddaræ och swenæ
ther han medh troskap menæ Fr 279 f.;
han gaff thet riddaræ och swenæ
som han medh troskap menæ Fr 2213 f.;
ther til aff riddara och swena
the han medh troskap menæ Fr 2803 f.;
badhe riddara ok swena
ther idher medh skadha mena Iv 897 f.

Jfr f. ö.:

badhe riddara ok [swā] swena Iv 633, Fr 702, Al 2452;
badhe riddara swa ok swen Fl 258;
antighe riddar eller swen Fr 774;
badhe riddarom ok swa swenom Al 3212, 3682;
ok alle thæsse riddara ok swena Iv 2133;
ok latin thet hœra riddara och swena Iv 4093; o. s. v.

Härmed kan jämföras ty. »ritter unde knehte» t. ex. Erec 3083,
Münchener Oswald 17 o. s. v.; »beide ritte und knehte» Herzog
Ernst 149, etc. — Jfr även EK 379:

biscopa ok riddara ok swena badhe.

15. wæl ær os wi haffwom idher ater fangit
ther os haffuer lenge effter langhit Fr 1579 f.;
nu hafuer Luneta alt thet fangith
ther hænne hafuer længe æpter langath Iv 6421 f.

Jfr A : 8 och Al 2421 f.:

ther marghom hafwer æpter langath
the hafwa nw sin wilia fangith.

16. hertuga och greffuæ monde ey skorta
ther the ridho til the porta Fr 829 f.;
buswn ok bambara mondo ther ey skorta
tha the ridho fore the porta Iv 1847 f.;
sorgh ok anger ther monde ey skorta;
swa dreff han fram fore thera porta Iv 3363 f.

Jfr även:

lagdhe sik fore Caspia porta,
storm ok striidh monde ther ey skorta Al 4049 f.

17. bergh och dala skulffuo widher
 tha resen fioll a iordenæ nider Fr 1059 f.;
 huru biærgh ok dala skulffuo vidher
 tha han (= resen) fiol a iordhina nidher Iv 3507 f.

Jfr även:

- bærgh och dala skulffuo ther widher
 ther the drogho for husit nidher Fr 459 f.;
 thet barn fiol a iordhena nidher,
 iordh ok bergh skulffuo ther widher Al 417 f.;
 biærgh ok dala skulffuo widh Al 3342.
18. the fru gladdis och fik enæ trøst
 at henne anger warder æn løst Fr 1021 f.;
 han gaff them allom gode trøsth
 ath theire anger varde løsth Iv 3251 f.;
 hans hiærtæ haffuer til gudh en trøst
 at henne anger warder æn løst Iv 3587 f.;
 nu hopar mik a idhra trøst
 at allder min anger vardher løst Iv 3631 f.
19. Gudh thakke idher for allæ æræ,
 at thetta sin ma thet ey wære Fr 1911 f.;
 Gudh thakke idher fore idhra æra,
 at thetta sin ma thet ey wæra Iv 3823 f.;
 Gudh thakke idher, sagdhe han;
 thok at j wilin mik swa høglik æræ,
 ath thette sin ma thet ey wære Iv 3562 ff.
20. han haffde a sinne axl en stangh
 ther badhæ war stor och langh Fr 985 f.;
 och sloo at honum medh sin stangh
 ther badhæ war stor och langh Fr 1027 f.;
 han hafdhe ij hænde ena stang
 aff iærn, badhe digher ok lang Iv 261 f.;
 thy at han var badhe dygher ok lang;
 han bar a sinne axl ena stang Iv 3327 f.;
 han løpte tha opp sin iærn stang,
 hon war badhe stor och langh Iv 3481 f.;
 hwar thera hafdhe ena stang
 aff apiltræ, badhe digher ok lang Iv 4919 f.
21. hon wil sik aldrik widh han skiliæ,
 sigher iach tik, medh henne wiliæ Fr 995 f.;
 gaar thet effter minom wilia
 iach wil mik ey fra idher skilia Fr 1473 f.;

ok vil sik aldre fra honum skilia
 ij nødh ælla ij lost medh sinom vilia Iv 2749 f.;
 ok hans leon medh godhan vilia
 ther sik vilde aldrih fra honum skilia Iv 6063 f.;
 hon vilde sik aldrih vidh honum skilia
 om thet gar æpter hænnæ vilia Iv 6311 f.

22. och thrykte effter sins hiærtæ lyst
 sinæ glaffuio fore sith bryst Fr 555 f.;
 margh glaffuïæ aff hiærtans lyst
 tryktis fore the heladhe bryst Fr 1827 f.;
 ok thrykte æpter sins hiærta lyst
 sina dighro stang fore sit bryst Iv 1749 f.

Jfr Wigalois 93: 21 ff.:

diu sper druhten si dô nider,
 als si truoc ir gelust;
 durch die schilte ûf die Brust
 si sô vaste stâchen.

23. then førstæ riddaræ ther han møtte
 han hardeligæ medh sinæ glaffuio støtte Fr 577 f. = Iv 2511 f.
24. och stak han thaghar genast swa
 at ørs och man a iordhine laa Fr 579 f.;
 stak then riddar thaghar swa
 at ørs och man a jorden laa Fr 1843 f.;
 herra Iwan stak thæn riddara tha
 at ørs ok man a jordenæ la Iv 1759 f.

Jfr även Fr 1049 f., 1751 f. — Jfr t. ex. Orendel 2013 f.:

er gab im mit kreften einen slag
 daz der Gråwe Roc ûf der erden lag.

25. och rykte siden sith godha swærdh
 ther optæ bôtte for hans færdh Fr 581 f.;
 han tok tha til sith godhæ swærdh
 ther opte bôtte fore hans færdh Iv 2601 f.;
 han rykte tha sit godha swærdh
 ther opta böttæ fore hans færdh Iv 3441 f.

Beträffande första versen i paret jfr A: 5.

26. och hugger fast a badhæ hender,
 han sparde hwarken wener eller frænder Fr 583 f.;
 han fælde ther folk a badha hænder
 ok spardhe ther hwarte viner ælla frænder Iv 2517 f.

Jfr:

han slo fast a badhe hænder Al 8937.

Schablonen »hwarte wen elle frænde», »hwarte viner æller frænder», »ey viner ælla frænder», »badhe vinir ok frænder» dessutom t. ex. Iv 770, 2173, 3647, 6083, Fl 42.

27. omaklik hwar annan rørde
medh the skapt the heladhe førde Fr 1721 f.;
omaklik hwar annan rørde
medh the starkæ skapt the førde Fr 1833 f.;
swa omaklika the herra Iwan rørdho
medh the starka skapt the førdho Iv 3699 f.

28. ower landh och gotz tha skulen j radha,
thet stander alt til idhræ nadha Fr 749 f.;
ij hafuin ower lagh ok land at radha,
thet staar nu, herra, til idhra nadha Iv 4117 f.;
ower land ok borgh tha skal thu radha
ok staar sidhan alt til thinna nadha Iv 4877 f.

Jfr: miin fru, thet staar til idhra nadhe Iv 2470;
ther ower skulin ij, min herra, radha,
thet staar alt til idhra nadhæ Iv 5931 f.;
ower land ok goz tha skulin ij radha Iv 1882;
thet star alt til idra nade,
ok giwin mik huat ider warder til rade EK 1988 f.

29. idhert nampn och hwat j hetæ,
thet ær the bøn iach effter lethæ Fr 1091 f. = Iv 3849 f.

Jfr:

laten mik ey lengger lethæ
at idhert nampn ok hwat j hetæ Fr 1205 f.;
nu sighin mik, herra, hwath ij heta,
thet ær the bøn iak æpter letæ Iv 5697 f.;
thet ær the thing iak æpter leta,
idhart nampn ok hwat ij heta Iv 5713 f.

30. then troskap iak hafuer aff idher rønt
thet skal idher ful væl vardha lønt Fr 737 f.;
thet iak faar idher alt ater lønt
the dygdh iak hafuer aff idher rønt Iv 6281 f.

Flera paralleller ur Iv anföras E. Noreen, Studier rörande Eufemiasvisorna 2, s. 41. Jfr även Al 3727 f.:

jak gifwer idher ful godh løn
at ij skulin ther a finna røn.

31. ther (tha) tryktis wth then rødhæ sweth Fr 1733;
the thrykto wt thæn rødhe sweet Iv 5536.
32. herra Orillus then riddar godh
ther siællan kunne vara modh Fr 1663 f.;
thæn ædhle riddare badhe stolz ok godh
han kunne ey ther vardha modh Iv 2599 f.;
thet ær tho vnder, the riddara godhæ
the kunno ække vardha modhæ Iv 5631 f.
33. eth heladhæ aff sith eyghit liiff Fr 1348;
han war eth helædh aff sith liiff Fr 3199;
til sit liiff eet hæladhæ godh Iv 708.
34. enæ stund och haffua maka,
idher skal enkte wættæ saka Fr 1237 f.;
liggen her nw och haffuin nadhæ (v. l.: maka),
idher skal ænkte vætta skadha (v. l.: saka) Iv 873 f.;
idher skal ænkte vætta saka Iv 6393 f.
35. wilin j høræ hwat han (hon) giørdhe Fr 2661, Iv 5726, 6270, 6358;
vilin ij høræ hwath ther var giørt Iv 620.
36. thæn dwærgh han war swa brat (bradh) til swar Fr 256;
the jumfrv warth tha brat til swar Fr 2117;
the iomfrw war tha brat til swara Iv 4113;
Luneta vardh tha bradh til swara Iv 6193.
- Jfr:
Darias var til antzswar bradh Fl 963.
37. eller haffuer thu warit j thet radh,
mælte konungen, thy han war bradh Fr 2487 f.;
tha the herra saato a raadh
tha mælte herra Kæyæ, thy han var braadh Iv 1673 f.
38. han war førre wan at gøræ swa Fr 104;
han war swa wan førre gøræ Fr 1798;
han war ey wan at gøra swa Iv 66;
thy at hon var van at gøra swa Iv 4844.
39. thy ma iach mik saræ kæræ Fr 208;
thy monde han sik saræ kæræ Iv 80;
tha ma iak mik saara kæra Iv 476;
thet maghom vi alla saara kæra Iv 4654.
40. han hafdhæ ena glæfuio ij sinne hænde Fr 141 = Iv 3695.

41. wilin j mik thet til æro giffuæ,
 jach wil thet fortænæ medh iach ma liffuæ Fr 2929 f.;
 vilin ij mik, herra, thet æwintyr gifua,
 iak vil thet for thiæna om iak ma lifua Iv 1731 f.;
 vilin ij mik han nu hær gifua,
 iak vil thet for thiæna om iak ma lifua Iv 2425 f.;
 iach skal thet fortænæ æn iach ma liffuæ Iv 858.

Jfr f. ö.:

- — — mæden iach ma liffuæ Fr 740, 2244, Iv 5830;
 — — — om iach ma liffuæ Fr 1536, Iv 4087;
 — — — ee medh wi maghum liffuæ Fr 810;
 mæden the magho liffuæ Fr 775;
 ee men wi moghom liffuæ Fr 1105, 2264;
 — — — mædhan hon ma lifua Iv 5314;
 — — — om hon ma lifua Fl 47;
 — — — medh wi ma lifua Iv 3559;
 mædhan iak matte ij værdine lifua Iv 6378;
 ee mæden iach ma j werlden lifua Iv 6277;
 thy at aldrigh mædhan iak ij værdine lifuer
 ma iak thet forthiæna medh idher Iv 6291 f.

Jfr även 42.

42. swa frampt som the wildæ liffuæ Fr 608;
 swa frampt som hon ma lifua Fr 2092;
 swa framt om iak ma lifua Iv 3624;
 swa framt om han vilde lifua Iv 4680;
 swa framt som thu vil lifua Iv 4867.

Jfr:

- swa frampt om han lifwa wil Al 5874;
 swa frampt han ville lenger lifua EK 741,

och se vidare Pipping, Komm. till EK (v. 741).

43. slikt ær vndha manna sidh Fr 1166;
 slikt ær onda manna sidher Iv 3342.

Jfr:

- thet ær trona manna sidher Al 5392.

44. thet var the bøn hon honum badh Fr 404;
 thet ær the bøn ther iak bidher Iv 2671;
 thet ær the bøn ther iak idher bidher Iv 4077.

Jfr 29.

45. hertigh Frederik j thet palatz gik,
 frv Geindor honum medh æro vnfik Fr 831 f.;
 the frugha siælf moot honum gik,
 medh mykle æro hon han vntfik Iv 2457 f.

F. ö. äro *gik*: *untfik*, *gingo*: *untfingo* vanliga schablonrim i Iv (Fr), se Cederschiöld, Rimlista till Eufemiavisorna. — Motsvarande fraser i tyskan, t. ex.

ingagen uns si dô ginc,
mit grôzen êren si uns entphinc,

se Wiegand s. 89 f. — Jfr 46.

46. han wart vnfangin medh æræ Fr 278, 1924;
wndfingo han medh myken ære Fr 1622;
han var vntfangin ther medh æra Iv 1798.
47. swa het the stolta frua clara
ther sinæ tokth kunne wæl bewaræ Fr 329 f.;
och hans husfrua klara
ther sinæ thokt kunde wæl beuaræ Fr 1305 f.;
aff the stolta iomfruo klara
ther sina tokt kan wæl bewara Iv 677 f.

Jfr även:

medh margha frvr skara
ther sinæ thokter kundo wæl bewara Fr 2391 f.

48. then rikast man medh øghon saa Fr 88;
[the drogho the rikaste klæder aa]
ther man ee medh øgon saa Fr 1619 f.;
ther æ man medh øghon sa Iv 389;
the vænasta man medh øghon sa Iv 3972;
the rikasta man medh øghum sa Iv 4830.

Jfr:

aff thet rikasta pæl ther wara maa Fl 554;
the ædhlasta ther man wil æ se Al 5247.

49. løste mina hendher ther
och swa mina føther
mik til litlæ bøther Fr 1152 ff.;
bundit them badhe hænder ok føter,
the vænto sik aldreggh at fanga bøter Iv 3337 f.;
iak vænter mik nødhelika fanga bøter
ey a hænder ok ey a føter Iv 5675 f.

Jfr:

stukkadhe badhe om hænder ok føter,
the wænto sik aldre fanga bøter Al 3415 f.

samt *føter*: *bøter* Al 131 f.

50. nw lig ther, thin fulæ skænde Fr 1064;
 sit nu kwar, thin fule skænde Iv 2160;
 nu gøm han siælfuer, thin onde skænde Iv 4994

Rimordet är i de två först anförda verserna *hænde*.

51. lönlik och oppenbara Fr 2340;
 bade lönligh oc opinbare Iv 3058.

Jfr:

lönlika op a min bak
 æller ok oppinbara Iv 6213 f.;
 ey hemelik ok ey oppinbara Al 4261.

52. — — —, thet magen j tro Fr 368, 2552, 3064, Iv 376, 784,
 1354, 1906 etc.

Jfr: — — —, thet skulin ij tro Iv 2463;
 for wisso maghin ij thet tro Fr 898;
 thet moghin ij for sannind tro Iv 399;
 thet ma ængin lifuandis tro Iv 2519, 2902;
 ij maghin væl minom ordhom tro Fl 788.

53. — — — iach sigher swa Fr 1232, 1995 etc., Iv 2301, 4008 etc.;
 — — — iach sigher swo Fr 2551, Iv 4501.

Ren utfyllnadsfras liksom 52. Jfr:

iak vil idher, herra, sigha swa Iv 348.

54. daghen fast at qwældit leedh Fr 263, 1121, 1293, 2627;
 daghin leedh tha fast at qwælde Iv 503;
 thet monde fast at kwælde lidha Iv 2773;
 thet lidher nu fast at daxsins tidha Iv 385, 4449, 5367.

55. dwærghen togh orloff och bort han redh Fr 264;
 hon tok orloff och bort hon redh Iv 4163;
 orloff tok han ok thædhan reedh Iv 2685.

56. thet (ther, som) iach færra sagdhe j fra Fr 1296, 2210;
 ther ij hørdhin færra sakt ij fra Iv 674.

57. thet sigher boken for sanno idher Fr 1078 = Iv 5990.

Jfr D: 3 nedan.

C. Paralleller Ivan - Flores.

1. thet hans skiold gik alder ij stykke;
 herra Iwan nøt tha godha lykko

thet han var hwarte lam ælla saar
 ok skadde han siælf ræt ey eet haar Iv 2581 ff.;
 hugger hans skiol sunder ij stykke;
 tha nõt Flores stora lykke
 at han vardh huarte lam æller saar
 ok skadde honum ekki eth har Fl 1927 ff.

Jfr följande.

2. slogho huar annar ængislika;
 ængin vilde for annan vika
 ey swa bret som een fot Iv 5531 f.;
 the slogho huar annar ængislika;
 ængin ville for annan vika
 ey swa breet som eet haar Fl 1919 ff.

Jfr:

swa mykit som eth haar ær breth Fr 3238;
 thet aktar iak ey vidh eet haar Iv 5239;
 swa mykith ey som een foot ær bredh Iv 5395,

samt föreg. Motsvarigheter till schablonen i den sista versen äro
 vanliga i tyskan, t. ex.

ern ahte dar ûf niht ein hâr Wigalois 160: 13.

Se f. ö. R. Pipping, Kommentar s. 563 f.

3. Gudh forbiudhe thet ij alla saka
 thet iak skal goz for(e) æro taka Iv 3297 f. = Fl 1971 f.
4. folkith thrængis ther nu til,
 huar man gærna thet se vil
 hwilkin thera ther bæter forma Iv 5503 ff.;
 folkith sigh alt thrænger nær
 ok vilia ække thædhan ga
 før æn annar thera kan sigher fa Fl 1908 ff.
5. matte thet æfter min wilia ganga
 aldre monde mik hedhan langa Iv 223 f.;
 skulle thet æpter thera vilia ganga
 aldre monde them thædhan langa Fl 1517 f.
6. (thet) första daghin sit liws tedhe
 tha var mik mit ørs til redho Iv 247 f.;
 thet första daghin sit liws tedhe
 tha var Flores all til redhe Fl 1309 f.

Jfr vidare A: 3.

7. the gingo saman ij sama stund
 ok mintos lioffika aff hiærtans grund Iv 6401 f.;
 herra Iwan tok orloff j then samma stund
 och minte then frva aff hiærtans grund Iv 2051 f.;
 the mintos ij then sama stund
 væl thusand sinne aff hiærtans grund Fl 1471 f.

8. ok swa lankt thædhan komin bort
 thet ængin finge til hans sport Iv 2171 f.;
 thy at han ær swa langt komin bort
 at vi faam ænkte til hans sport Iv 3185 f.;
 ok swa langht thædhan komin bort
 thet ængin finge til thøm sport Iv 6081 f.;
 the føra hona swa lankt bort
 at vi fa aldre til hænnu sport Fl 281 f.;
 hon ær nu swa lankt komin bort
 thet thu fa aldre til hænnu sport Fl 473 f.

Jfr:

før æn the fingho thet om skipit sport
 the waro førre lankt kompnæ bort Fr 2413 f.

9. tha han hafdhe lighath eena stund ij dwala
 tha fixks han vidher ok matte tala Iv 2847 f.;
 tha han hafdhe lighath ena stund ij dwala
 tha stodh han op ok togh at tala Fl 373 f.

Jfr även:

tha iak hafdhe lighath ena stund ij dwala
 tha hørdhe iak ater the næktergala Iv 429 f.;
 ffrwan laa ena stund ij dwala;
 tha hon ater matte tala Iv 1073 f.;
 han la ther langa stund ij dwala
 før æn han matte ater tala Fl 387 f.

10. min kære vin, hær ær een sidh
 ok hafuer hær varith swa langa riidh Iv 4857 f.;
 konungin hafuer [ok] een vndirlik sidh
 som (ther) her hafuer varith langan riidh Fl 1081 f.
11. ok stak han nidher a the iordh
 swa at han aldre taladhe ordh Iv 2513 f.;
 ok hæne grafua qwikka ij iordh
 swa at hon matte aldre tala (mælte aldrig B) ordh Fl 1809 f.
12. ij ofwith fiol hon nidher ok la Iv 948;
 at han fiol j owith a iordh ok la Fl 368.

13. thet veet væl gudh ij himerik Iv 2965 = Fl 1864;
thet veet væl gudh ij himerike Iv 5837;
ok veet thet gudh ij himerik Iv 3283.
14. skal iak ther meer sighia ij fra Iv 4837;
huath skal iak meer sighia ther fra Fl 1513.

Jfr även:

hwat skal iach mere sighiæ æn swo Fr 1771;
huath skal iak mera sighia swa Fl 1158;
hwat skal iach sighiæ mere Fr 2035;
skal iach sighiæ mere Fr 1645;
wilin j høræ mere Fr 1607;
wilin ij (nu) høræ iak sigher ij fra Iv 2263, 5037.

D. *Paralleller Fredrik - Flores.*

1. eldhen matte idher ænkte skadhæ
eller komma [idher] til nokon wadhæ Fr 911 f.;
thik ma ey elder [gøra] skadha,
ey vatn æller iærn thik koma til vadha Fl 571 f.
2. amatiste och robine
ther skæræ waræ och øffrit fine,
— — — — —
smaragdæ och granata
stodho ther væl til mata Fr 165 ff.;
saphira ok robina
ther skære æru ok finæ,
smaragda ok granata
sma ok stora til mata Fl 1135 ff.
3. som æuintyreth sigher j fra Fr 441;
som iak ij bøkir skrifuith sa
ok æwintyrith sigher ij fra Fl 1 f.

Jfr B: 57 ovan och vidare t. ex.:

æuintyreth ey sannare weth Fr 1734;
æn æuintyreth sigher os thet til rättæ Fr 449;
som os sigher thet æuintyr Fr 642;
swa sigher boken wtan lygdh Fr 632;
ther boken sagde førre j fra Fr 708;
wilin j høræ hwat boken sigher Fr 3041;

thet læter bokin idher hær hœra Iv 5034;
 ther thænne bok hon sigher ey fra Fl 1144;
 skriftin sigher hans lit var swo Fl 549.

Dylika hänvisningar till »äventyret», »boken», t. ex.

als uns diu äventiure zalt Erec 742;
 als wir daz buoch høeren sagen Orendel 177,

äro särdeles omtyckta i den medelhögtyska epiken, särskilt spelmansdiktningen (exempelsamling hos Wiegand s. 146 f.). Därmed sammanhänger det naturligtvis, att dylika fraser äro vanligast i Fr.

4. lathen faræ idhræ qwidhæ
 och gørin idher gladha och blidæ Fr 1385 f.;
 godher vin, ij gørin idher blidha
 ok latin fara alla [idhræ] qwidho Fl 863 f.

Jfr:

the lotho fara all hiærtans qwidhæ,
 kalzadho mangt och giordo sik blidæ Fr 1399 f.;
 miin kæra frw, latin idhra qwidha
 ok idhan harm ok varin blidha Iv 1155 f.

5. the riikhet a hans smide laa,
 ther ær seent at sighiæ j fra Fr 97 f.;
 the rikhet a thera strygom laa
 ær mik seent at sighiæ j fra Fr 3065 f.;
 the gerning op a stangene la,
 thet (ther) ær sent at sighia fra Fl 1009 f.

Dock även i föga avvikande form i Iv:

aff then glæde man ther sa
 ær mik seent at sighiæ j fra Iv 1647 f.;
 then wænlek man a henne saa,
 thet ær mik seent at sighiæ j fra Iv 1871 f.

Jfr även:

mik ær lankt at skriffuæ j fra
 thet riddarskap man ther saa Fr 1895 f.

6. thæs wartho tha ower enæ
 badhæ riddara och swa swenæ Fr 701 f.;
 the vordho ther ouer ena
 badhe riddara ok swa swena Fl 1887 f.

Om schablonen »badhe riddara ok [swa] swena» se f. ö. B: 14.

7. iiij dwærghæ man kalla badh Fr 305;
 fyretighi riddara han kalla badh Fl 19;
 ok fyretighi riddara kalla badh Fl 1694.

FÖRHÅLLANDET MELLAN IVAN OCH FREDRIK.

Man ser lätt av ovanstående materialsamling, att särskilt intimt sammanhang råder mellan Ivan och Fredrik. Säkra imitationer föreligga inom grupperna Fr - Iv - Fl, Iv - Fl och Fr - Iv, men den sistnämnda intar både kvantitativt och kvalitativt en särställning, som icke tillräckligt förklaras därigenom att Fl är den minsta dikten (2192 verser mot 3310 Fr och 6446 Iv) och att Iv och Fr mer påminna om varandra i fråga om innehållet.

Det är icke a priori klart, att det är Fr som imiterat Iv. Lütjens har (s. 22) med full rätt framhållit att man icke, såsom vanligen skett, kan påstå att dikterna enligt de bekanta slutverserna datera sig själva till 1303 (Iv) och 1308 (Fr). Det heter nämligen i slutverserna till Fr: år 1300 »och därtill

viiij aar och manade twa» — hs. B
 »atta manadha ok twa» — hs. A
 »jet aar och moned to» — hs. G.

Även om vi anta att uppgiften i A beror på korrupsion av en text motsvarande B:s, så står häremot den danska hs. G med året 1301. Och då nu Lütjens visat, att hs. G är textkritiskt sett likvärdig med A + B, ett resultat som min efterprövning i Studier rörande Eufemiavisorna 2 till fullo bekräftat, så måste andra omständigheter avgöra om 1301 eller 1308 är det riktiga och därmed om Iv eller Fr är äldst.

Anta vi att Fr är äldst, fortsätter Lütjens, så förklaras därav enkelt den metriska formen. Till versformen i Eufemiavisorna hopas jag kunna återkomma i annat sammanhang. Enligt min mening måste den s. k. knitteln i Eufemiavisorna väsentligen härledas från den medelhögtyska »reimpaarvers». Den är icke identisk med den knittel som vi finna t. ex. i dikten om Kristi pina i Codex Bureanus, heller icke identisk med versen i Erikskrönikan (i den mån vi nu på grundval av de sena handskrifterna överhuvudtaget kunna bilda oss någon föreställning om dennas ursprungliga gestalt). — Vad Lütjens därefter (s. 23 f.) yttrar om schabloner och imitationer

i Fr - Iv vill jag anföra ordagrant: »Der Ivan teilt mit dem Herz. Friedr. aber auch eine Anzahl seltener Verse und Wendungen, die auf deutschen Ursprung zurückgeführt werden könnten, und wiederum scheint die Annahme verlockend, dass diese vom Herz. Friedr. aus ihren Weg in die schwedische Literatur gefunden haben. — Aber auch hier hat kein Beleg unmittelbare Beweiskraft — — —; fest steht nur — man achte z. B. auf die grosse Anzahl wörtlich übereinstimmender Verse und Verspaare in Fr. und Iv. — dass ein Gedicht das andere stark beeinflusst hat. Ich halte es nicht für ausgeschlossen, dass eine sorgfältige Vergleichung unter Einbeziehung des Flores und ev. der Erikschronik auf diesem Weg zu sichereren Ergebnissen gelangen kann.»

Om vi nu icke vore i den olyckliga situationen att Fr:s supponerade tyska original är försvunnet, så skulle vi säkerligen kunna beträffande vissa av imitationerna avgöra frågan, vilken dikt som varit låntagare.

En annan obekant faktor är den möjliga existensen av andra svenska riddardikter, nu försvunna. En för Iv - Fr gemensam imitation kunde härröra från en försvunnen svensk riddardikt (jfr de för Iv - Fr - Fl gemensamma imitationerna). Så sluter Nordfelt, Samlaren 1921, s. 37, not, av varningen i Siælinna Trøst mot att läsa världslig litteratur som berättelserna om Tristan och Perceval, att även andra riddardikter än Eufemiavisorna varit bekanta i Sverige. Denna slutsats är emellertid förhastad, enär stället i fråga är ordagrann översättning av det lågtyska originalet. — Däremot har det givetvis funnits en balladlitteratur i vårt land före Eufemiavisorna. Det synes dock uteslutet att några imitationer skulle kunna härstamma från ballader, och även schablonerna äro i allmänhet av den art, att de väl passa i den breda eposstilen men knappast äro tänkbara i den lakoniska balladstilen.

Jag menar alltså att man icke kan nå några absolut säkra resultat men vill här nedan diskutera några fall av beröring Fr - Iv som synas mig tala för att Fr är den äldre av dikterna.

1. Hos Crestien heter det om Ivans och Laudines bröllop, Yvain v. 2154 ff.:

Le jor meïsmes sanz delai
L'esposa et firent les noces.
Assez i ot mitres et croces;

Car la dame i avoit mandez
 Ses evesques et ses abez.
 Mout i ot joie et mout leesce,
 Mout i ot jant et mout richesce,
 Plus que conter ne vous savroie,
 Quant lonc tans pansé i avroie.
 Miauz me vient teire que po dire.

I Ívens saga (7:19) heter det blott: »Var nú þangat boðit biskupum, jorlum, barónum ok riddurum. Ok var nú drukkit brúðhlaup þeira með allskyns sœmð ok nógum tilföngum.»

Herr Ivan däremot bjuder v. 1637 ff. en jämförelsevis bred skildring av bröllopet:

The høghtiidh burdhis nu medh priis,
 thy at herra Iwan var viis.
 Hwa ther var komin æpter goz ok hafua,
 1640 the foro thædhan medh rika gafua;
 the wiit om werldenæ haffua leet,
 eth rikare hoff haffua the ey set.
 Thet ma iak idher sighia til sanz,
 man fan ther badhe bohordh ok danz,
 1645 tornæy ok dyost thøm thet lyste gøra
 matte man ther aldra væghna høra.
 Aff then glæde man ther sa
 ær mik seent at sighiæ j fra,
 tho at iak matte thusanda vinter lifua
 1650 iak kunne thet ey til fullo skrifua.

Det har redan ovan visats, att 1639 f. nästan ordagrant återfinnes i Fr, liksom att nära paralleller där finnas till 1641 f. och 1647 f. Men även frånsett detta är likheten med skildringen av Hertig Fredriks bröllop påfallande. Det heter i Fr bl. a.:

Thet haffuer aldrik warit giorth
 3080 swa at man haffuer ther aff sporth
 en rikare høgtiidh¹ æn ther war
 j thessæ næstæ thusændh aar.
 Hwo ther kom effter gull och haffuæ,
 han foor thæden medh rikæ gaffuæ.

¹ *Høgtiidh* i betydelsen 'bröllop' (»hochzeit») känner Söderwalls ordbok blott från Fr (4 gånger), Iv (stället ovan samt några verser längre fram om samma fest) samt Siælinna Trøst (översatt från tyskan, en gång). Det finns dock även Fl 2087, 2091.

The stund the herra waro saman
 3110 war ther manga handa gaman.
 Tha the herra opp stodhæ fra bordh
 tha saa man aldra wegnæ bohord
 — — — — — — — — — — — — — — — —

3117 man saa ther frvr danza
 medh manga hwita swanza
 och riddara medh myken glædhæ
 3120 ther mæsterligæ kunde qwædhæ.
 Man saa ther riddarlik dysteræ
 the rikæ riddare flere.

Med slutfraserna i Iv:s skildring jfr bl. a. Fr 1895 f. — *Dans* nämnes i Eufemiavisorna blott på dessa två ställen.

2. Iv 1759 f. berättas om herr Ivans tvekamp med Keye:

Herra Iwan stak thæn riddara tha
 at ørs ok man a jordenæ la.

Den första versen återfinnes i det närmaste, den andra fullständigt lika i Fr på ett par ställen (se ovan B: 24). I fråga om innehållet föreligger emellertid en avvikelse från Crestien 2254 ff.:

Mes sire Yvains cop si puissant
 Li dona que par son la sele
 A fet Keus la torneboele.

Likadant Ívens saga 8:10: »En herra Íven bar hann spjóti langt aptr af sínum hesti; sneri þá niðr höfði, en upp fótum.» Avvikelsen i Iv förklaras enklast därigenom att författaren tillgodogjort sig en redan präglad schablon. Att senare korrupsion i texten till Iv skulle föreligga är ett otillåtligt antagande, då alla de 5 (6) handskrifterna ha *ørs ok man*. — *Ros unde man* är stående uttryck i medelhögtysk poesi (Wiegand s. 51).

3. Herr Ivan får av Luneta en osynlighetsring, om vilken det v. 846 heter:

thæn steen var komin aff India land.

Denna ursprungsbeteckning saknas hos Crestien och i Ívens saga 3:46. — Även i Fr förekommer ju en osynlighetsring, och även om denna heter det (919):

then sten ær [+ fœrdh G] aff Indiæ landh.

Här har ursprungsbeteckningen sin bestämda förklaring, då skildringen återgår på berättelsen om »presbyter Johannes» i Indien («Johan præst aff India land»); se Lütjens s. 72 ff. och särskilt s. 81. — Något schablonmässigt tillägg beträffande ringar och stenar synes ej föreligga, se t. ex. Fl 567 ff., Kölbing, anm. till Flóres saga 10: 14.

4. Iv börjar med en lång ingress, som saknar motsvarighet hos Crestien. Denna inledning kan, som Eugen Kölbing, Riddarsögur s. xv framhållit, betraktas som en icke särdeles lyckad utveckling av den korta inledningen i Ívens saga, där man återfinner sammanställningen av Artus och Karlamagnus. Men påfallande är överensstämmelsen mellan Iv och Fr i fråga om en klagan över riddarlivets förfall, vartill någon motsvarighet icke finnes i Ívens saga. Det heter Iv 27 ff.:

Om thenne werdug konung Artus dagha
 waro kempæ starke thera liiff tordo waga
 for ridderskap och frvr æræ.
 Thet ær illæ the æru nw færræ
 fore frvor loff wilæ priis at winnæ;
 man kan them nw næplik finnæ.

I Fr heter det v. 43 ff.:

Tha — — — — —
 — — — — —
 waro j then samma tidhæ
 riddarskap och æræ nidhatt (nidhrat) swa
 at man næplikæ matthe faa
 then thet wilde oppehalda;
 thy matthe tha ræth lykkyæ walda
 ræth riddarskap man plægade thæræ,
 gømde medh fromhet och æræ.
 The æra nw faa, thet rætteligh plæghæ;
 thet gør mangho hiærtæ træghæ.

En parallell ur den medelhögtyska epiken anför Lütjens s. 87: Wigalois 63: 15 ff.; här tjänstgöra dock klagovisorna icke som ingress.

Även i Crestiens Yvain finnes v. 18 ff. — alltså icke som ingress utan sedan berättelsen redan tagit sin början — en klagan över nutidens förfall:

Mes or i a mout po des suens,
 Que a bien pres l'ont tuit leissiee,
 S'an est amors mout abeissiee;
 Car cil qui soloient amer
 Se feisaient cortois clamer
 Et preu et large et enorable;
 Or est amors torneé a fable
 Por ce que cil qui rien n'an santent
 Dient qu'il aiment, mes il mantent, etc.

Synpunkten — liksom platsen: dessa verser motsvara närmast de kommande verserna 51—56 i den svenska Herr Ivan — är alltså här om ock besläktad ej densamma, utan det gäller den höviska kärlekens förfall.

Emellertid försvagas värdet av t. ex. det sist anförda fallet därav, att Iv otvivelaktigt visar — jämte det norska och det franska inflytandet — direkt inflytande från tysk litteratur.

Ett av de intressantaste fallen har Edward Schröder (Götttingische gelehrte Anzeigen 1916, s. 720) berört: herr Keye får Iv v. 73 epitetet *quat sprak* 'bakdantare':

och herra Kæyæ quat sprak,
 ther ee talær illa a huars manz bak.

Detta f. ö. okända ord har tydligen i tysk dikt varit knutet till samma person: mht. *kâtspreche* är bekant endast som epitet till Keii, Hartmanns Erec 4663 (se om detta även Vogt, Geschichte der mittelhochdeutschen Literatur 1, s. 216, not). »Zwischen Chrestien aber (Yvain 69 f. *Et Keus qui mout fu ranponeus, Fel et poignanz et afiteus*) und dem Schweden hat hier ein Deutscher vermittelt», yttrar Schröder, och detta synes alldeles ofrånkomligt. Mindre bevisande äro naturligtvis andra tyska ord, som t. ex. *flykterlika* 'i flykt', blott känt från Iv 759, motsvarande mht. *vlühteclîche*, eller *minne* i betydelsen 'kärlek', blott Iv 53(?) och 1091 (adverbet *minnelika* 'kärleksfullt' = mht. *minneclîche* finns i alla tre Eufemiavisorna men veterligen blott där). Mer säger en schablon som rimfyllnaden *for utan spot*, d. v. s. 'för visso', återgående på mht. *âne spot*, *sunder spot*.¹

¹ Se om detta och om uttrycket *nadher iomfrua* Iv 220, som också torde vara en tysk fras, Arkiv för nordisk filologi 46, s. 283 ff.

Schröder har även lagt märke till växlingen mellan formerna *Wal(e)wan* och *Gafuan* liksom Hartmann (Erec) använder både *Walwân* och *Gawein*. Intressantare äro emellertid en del andra namnformer. Redan hjältens namn är värt all uppmärksamhet. Varför heter han *Iwan*, då Crestien har *Yvain* och den isländska sagan *Íven(t)*? Är det en tillfällighet att medelhögtyskan har *Îwân* (så t. ex. Wolfram) jämte *Iwein* (så Hartmann)? Bakdantaren herr *Keye*, *Keyæ* (ofta i rim på *sighia*, *thighia*, det vill säga ursprungligen *sæghia*, *thæghia*) motsvaras av fra. *Keus*, isl. *Kæi*, men ty. *Keye* (så Wolfram), *Keiî*. Kung Artus' slott *Cardueil*, *Carduel*, *Cardoel* heter på svenska *Karidol* överensstämmande med mht. *Karidöl* (namnet saknas i den isländska sagan).

Vi sågo ovan att Lütjens fann inre grunder tala för att Fr bör dateras till 1301, ej 1308, och när han likväl bestämmer sig för det senare året, så beror det på »eine Betrachtung der geschichtlichen Verhältnisse». Den historiska ram, vari man insatt de tre »Eufemiasorna», är som bekant utarbetad av P. A. Munch. Det är hans framställning som noggrant följes t. ex. av Geete (Studier rörande Sveriges romantiska medeltidsdiktning I), Lütjens och Schück (i Schück-Warburg, tredje uppl., 1, s. 263 f.). Det bör erkännas att Iv (1303) och Fl (1312?) utan minsta svårighet låta sig infogas i historien om hertig Eriks och prinsessan Ingeborgs av Norge förlovning, Iv med anledning av förlovningen och hertig Eriks första besök i Norge, Fl med anledning av deras äntliga förening.¹ — Däremot är det långt ifrån naturligt att hertig Erik i februari—mars 1308 skulle ha celebrerats med ytterligare en riddardikt.² Det skruvade i den gängse uppfattningen har tydligen även Lütjens känt, då han skriver: »Versuchen wir, den Herz. Friedr. in gleicher Weise einzureihen, so bietet sich von den in Betracht kommenden Daten als einzig brauchbares der Febr. 1308. Wieder dürfte Eriks Besuch die Veranlassung zur Abfassung des Gedichts gewesen sein, das knapp $\frac{3}{4}$ Jahre später vollendet wurde, zu einer Zeit, da der Bruch mit Hakon noch nicht vollzogen war». Däremot finns det enligt Lütjens icke den ringaste historiska grund för dateringen

¹ »Diesen geschichtlichen Tatsachen lassen sich die Entstehungsdaten des Ivan und des Flores aufs Beste einreihen» (LÜTJENS s. 25).

² »Oversættelsen [av Fr] blev saaledes ferdig i Februar 1308, ikke længe før Kongens og Hertugens Møde paa Munkeholmen», MUNCH, *Det norske Folks Historie* 4: 2, s. 523 not.

1301, varför han till sist stannar vid sommaren 1307—febr. 1308 som diktens tillkomsttid.

Vår enda källa för hertig Eriks besök i Norge 1307 är Erikskrönikan (R. Pipping, Kommentar s. 577). Det kan vara till nytta och nöje att erinra om vad primärkällan verkligen har att förmäla om saken (EK 2675 ff.):

Hertogh Erik skipade sinne reed
om Olaffs messo til Norigis,
ok tenkte han at wara wiis
at han skulle fanga sina møø
ok møtte konungenom i Kraxøø.
Tha stodh konungsins dagtingan swa:
»Kan jak ey Wardbergh ater faa,
tha kant tw ey myn dotter fanga,
hwar epter torff mik tha langa.»
Tha sagde hertogh Erik:
»Viltu hona ey giwa mik,
Gud giffue henne lycko æ hwo hona faar,
Wardbergh faar tw ey ather i aar
ok tess at sidher attu swa lather.»
Tha vände hertugh Erik ather
til Konungælle ok hiolt sin kost.

Om mötet på Munkholmen säger krönikan kort och gott (2883 ff.):

A Mwnka holmen møttos the.
Them sampdo ey wæl a badhom.
Hertugin haffde wel warith medh nadhom,
han hopade konungsins dotter faa,
ok konungen han wille ey saa.

Under dessa omständigheter är det mycket som talar för att 1301 enligt den förträffliga hs. G är det rätta datum. Häremot invändes måhända: vad hade drottning Eufemia så tidigt för anledning att låta ombesörja diktens översättning? Mitt svar blir att åter (jfr Studier 2, s. 59) peka på det faktum att hs. G (Cod. Holm. K 47), som i fråga om Iv och Fl meddelar samma uppgifter om Eufemias åtgöranden som de övriga handskrifterna, i fråga om Fr saknar verserna om Eufemia. Då G har samma vitsord i textkritiskt avseende som de varandra närstående handskrifterna A och B tillsammans, är det alltså rent textkritiskt sett (minst) lika sannolikt att verserna om Eufemia i Fredrik äro oäkta.

Vad dessa mycket omdiskuterade slutrader för övrigt angår ansluter jag mig till Blancks uppfattning i *Samlaren* 1927, s. 185 ff., att de mycket väl kunna vara ursprungliga i den senaste dikten, Fl.

Anmärkningsvärt är ju även att de båda andra »Eufemiavisorna», Iv och Fl, hänvisa på franska original, helt eller delvis med norsk förmedling, under det att spåren i fråga om Fr synas gå direkt till Tyskland.

EN ELLER FLERA FÖRFATTARE TILL »EUFEMIAVISORNA»?

Vid granskning av materialsamlingen ovan torde man finna att inga paralleller mellan Fr och Fl föreligga av den art, att de bevisa ett sammanhang. Däremot är det påtagligt att Fl imiterat Iv. Detta skulle alltså tyda på att författaren till Fl icke känt till Fr och att det sålunda icke kan vara samme man som bearbetat dessa två dikter.

Den vanliga åsikten är som bekant att alla tre dikterna ha samma upphovsman.¹ Bestämda uttalanden i denna riktning ha på sistone gjorts av t. ex. Lütjens (s. 23), E. Schröder (a. a. s. 718: »unzweifelhaft»), Olson (*Festskrift till Söderwall* s. 120) och Blanck (*Samlaren* 1927, s. 187), vilken sistnämnde rentav anser sig kunna bevisa författarens identitet (utan att dock bevisen framläggas). Rätt tveksamt uttalar sig Schück (i *Schück-Warburg*, 3 uppl., 1, s. 268), och Nordfelt (*En sv. riddardikt* s. 122 f.) anmäler bestämt reservation. De franska lånorden tyda enligt honom »icke på så lika ordförråd» som man kunnat vänta om förf. varit samme man i alla tre fallen. Likheterna bestå, menar Nordfelt, »i mångt och mycket av sådana schablonartade uttryckssätt, som i en primitivare poesi äro gemensamma för dikter av samma slag och, i än högre grad, för senare bearbetningar därav». — »Dessutom», fortsätter Nordfelt, »kan nog ett uppmärksamt öra skönja vissa nyanser även i fråga om de återstående uttryckssätten, åtminstone i Flores

¹ Teorien om gemensam författare för »Eufemiavisorna» och EK tycks däremot numera åtnjuta mindre popularitet. Det »slående bevis» för författarnas identitet som SCHRÖDER, a. a. s. 719, anför är absolut värdelöst. Mig synes det uppenbart att förf. till EK ingenting har med Eufemiavisorna att göra annat än att han säkerligen känt till dem och här och där påverkats av deras stil. — Stilistiskt — fränsett det kronologiska — ännu omöjligare förefaller mig den av OLSON, *Från filologiska föreningen i Lund* 4, s. 105, framkastade tanken, att förf. till Konung Alexander varit samme man som bearbetat Eufemiavisorna.

i jämförelse med de båda andra». Detta allmänna intryck bekräftas som vi ha sett av en närmare undersökning. Jag vill särskilt framhålla, hur mycket mindre Fl använder rena utfyllnadsfraser än Fr och Iv (»thet maghin ij tro» B: 52, »iak sigher swo» B: 53, »wilin j hōra hwat han giordhe» B: 35, etc.). »Möjligt är, att likheterna snarare böra förklaras på det sätt, att den, som överflyttat Fredrik, och den, som bearbetat Flores, såsom ett efterföljansvärt mönster begagnat sig av Ivan, vilken av allt att döma varit mycket känd och populär.» Nordfelts åsikt synes alltså här vara att vi ha för oss tre olika författarindividualiteter.

Som ett ytterligare bidrag till frågans lösning skall jag redogöra för vissa förhållanden rörande rimmen i Eufemiasvisorna.

I samtliga dikter visar sig en verkligt aktningsbjudande rimteknik. Och dock råda karakteristiska olikheter mellan dem. Från fornsvensk synpunkt orena rim¹ förekomma både kvantitativt och kvalitativt rätt olika.

Rimmen i Fl äro i detalj undersökta av Olson (i Festskrift till Söderwall). Han konstaterar att vokalkvaliteten i betonad stavelse genomgående är noga iakttagen. Halvrим med avseende på konsonantkvalitet förekommer i (högst) 11 rimpar, motsvarande ca. 1 % av hela antalet rim, nämligen:

gaff: *stadh*, *heem*: *ij geen*, *badha*: *tara*, *fara*: *radha*², *dara*: *skadha*², *radha*: *vara*², *klēdho*: *væra*, *mila*: *skridha*, *forstanda*: *halda*, *forstandith*: *forgangith*, *ierl*: *væl*. Härtill kommer ett tvåstavigt rim med kort konsonant rimmande med lång: *æta*: *berætta*.

I Fr påträffas åtminstone 40 orena rim på 1655 rimpar, motsvarande mellan 2 och 3 %. Alltså är rimtekniken här avsevärt vårdslösare än i Fl. Detta kan måhända till stor del bero på att Fr återgår på en rimmad tysk förlaga. Översättaren har alltså varit frestad att utan vidare låta passera rim som *Arribant*: *hand* (ty. *hant*), *Klariant*: *hand*, *Karllawint*: *blind*, *Ængland*: *kendh*. Dessa 40 fall äro:

a) *dwærgh*: *wærdh* 175 f., 613 f.; *hand*: *langh* 181 f.; *Klariant*: *hand* 299 f.; *Arribant*: *hand* 415 f.; *Malmrit*: *mik* 537 f.;

¹ Som rena betraktas då först och främst rim av typen *finna*: *inne* (svagtonig vokals kvalitet likgiltig); som rena kunna också gälla typen *gik(k)*: *sik* (minst 8 ex. även i Fl, som är mycket omsorgsfull i fråga om rimning; OLSON, *Festskrift till Söderwall* s. 75). Ej heller tar jag någon hänsyn till inkongruenser av typen *stænder*: *hænde*, *æra*: *kæran*. Dylika torde ha tillhört alla tre dikterna.

² Rimmet beroende av Olsons rekonstruktion.

Malmrit: *hemmelik* 761 f.; *makt*: *krapth* 933 f.; *bant*: *handh* 1147 f.; *mer*: *redh* 1259 f.; *Lifant*: *Yrlandh* 1459 f.; *hem*: *igen* 2759 f.; *Karllawint*: *blind* 2837 f.; *stod*: *nogh* 3103 f.; *gik*: *Malmrit* 3141 f.;

- b) *redhe*: *mere* 177 f., 573 f., 1601 f., 1705 f.; *ganga*: *standa* 319 f.; *flere*: *redhe* 489 f.; *nempna*: *kennæ* 649 f.; *kompna*: *frommæ* 651 f.; *liffuer*: *idher* 751 f.; *dagha*: *nadha* 1507 f., 3259 f.; *kende*: *hengde* 1551 f.; *gørta*: *fördhe* 1569 f.; *wegnæ*: *nempnæ* 1639 f.; *sigher*: *nider* 3041 f.;
- c) *herra*: *æræ* 39 f.¹; *herræ*: *akæræ* 193 f.; *herra*: *hæræ* 655 f.;
- d) *hæræ*: *weriæ* 585 f.; *hæræ*: *sweriæ* 725 f.; *bidhiæ*: *ridhæ* 2913 f.;
- e) *Malizir*: *æwintyr* 641 f.; *tydhæ*: *biudhæ* 849 f.; *Ængland*: *kendh* 1643 f.; *Visrezat*: *ræt* 1661 f.

I Iv med 3223 rimpar synas de orena rimmen icke ens uppgå till 1 %. Antecknade ex.:

- a) *Kalegrewanz*: *gangx* 143 f.; *hørt*: *dødh* 531 f.; *naat*: *thakt* 1901 f.;
- b) *nadhe*: *gafuo* 233 f.; *bidhih*: *gifuith* 665 f.; *lifuer*: *idher* 6291 f.²;
- c) *gørta*: *spøria* 311 f., 2453 f., 3247 f. (jfr även *føræ*: *spøria* = *spyrin* 3535 f.)³; *sitia*: *vita* 607 f., 1471 f.; *swæria*: *væra* 1205 f.; *væria*: *bæræ* 1583 f.; *bidhia*: *ridha* 1817 f.; *hæræ*: *sweria* 4487 f.; *væria*: *hæræ* 4895 f.; *thæræ*: *swæria* 6203 f.; jfr även *lydha*: *bidhia* nedan;
- d) *biwdha*: *lydha* 1843 f.; *throtte*: *letta* 5635 f.; *lydha*: *bidhia* 139 f. — Rimmet *værk*: *stark* 4561 f. emenderar Olson, Fr. fil. föreningen i Lund 4, s. 98, till *værk*: **stærk*. Rimmet *iomfrugha*: *flygha* 1351 f. tyder kanske på **fliugha* i originalet.

Flertalet av de orena rimmen i Iv utgöres sålunda av typen *sitia*: *vita*. Det är tydligt att dessa av författaren betraktats som fullt tillåtna. Denna typ av rim, som återfinnes i Fr, saknas helt och hållet i Fl. Vidare finnas i Iv — liksom i Fr — exempel på rim mellan vokaler av olika kvalitet, under det att Fl i detta avseende alltid rimmar korrekt.

¹ Jfr tyska rim som *ëren*: *hërren* Münchener Oswald 83 f. o. s. v. (se vidare WIEGAND s. 137).

² Rena ha måhända varit: *Keye*: *sighia*, *thighia* 99 f., 1709 f. o. s. v. (jfr ovan s. 63); *syrghia*: *spyria* 1123 f.

³ Dessa rim äro ljudhistoriskt av stort intresse, då de utgöra mycket tidiga belägg för övergången *y* > *ø* före *r*.

Rimtekniken visar sig sålunda vara så pass avvikande i Fl, att jag har svårt att tro att denna dikt skulle kunna ha samma författare som Fr och Iv. Snarare kan jag tänka mig gemensamt ursprung för de båda sistnämnda verken.

* * *

Ovanstående sammanställningar och utredningar ha framlagts i förhoppning att kunna stimulera diskussionen om dessa lika svåra som intressanta problem, och jag menar mig visst icke ha framlagt verkliga bevis för de satser, i vilka jag här vill sammanfatta mina undersökningar.

1. De s. k. Eufemiavisorna äro icke författade av en och samma person, utan åtminstone Flores har särskild författare.
 2. Starka skäl tala för att Hertig Fredrik är tillkommen 1301, ej 1308, och sålunda är äldst av de tre dikterna.
 3. Drottning Eufemia har icke haft något att göra med tillkomsten av Hertig Fredrik.
-